

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, ו' תשרי התשפ"ז

חולין ק"מ – דינים והגדרות בשילוח הקן

שאלות:

1. אילן ורוני המצורעים רוצים להשתמש בציפור אחת משותפת לשלח על פני השדה, זה אפשרי?

מהי ציפור

○ הגמרא ממשיכה להקשות על דברי רבי יצחק מהדף הקודם שעוף טמא לא נקרא "ציפור":

- בספר דניאל נאמר, "צִפְרֵי שָׁמַיָא" (ציפורי שמיים) וזה שוב לכאורה כולל גם עופות טמאים, שמתקבצים באילנות? – הגמרא מתרצת שרק בצירוף המילה "שמיים" עוף טמא נקרא ציפור, אבל סתם "ציפור" היא עוף טהור בלבד.
- מהפסוק "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ" משתמע שיש גם ציפור טמאה שאותה אסור לאכול? הגמרא מתרצת שהמילה "טהורה" לא באה למעט עוף טמא, אלא עוף שהוא ממין טהור אבל אסור באכילה, והגמרא מבררת על איזה איסור מדובר כאן, ולמסקנה בלימוד דבר הלמד מעניינו' הפסוק מדבר על הציפור השחוטה של טהרת המצורע שאסורה בהנאה. והפסוק חייב בה איסור עשה הבא מכלל לאו, בנוסף ללאו של "וזה אשר לא תאכלו מהם".
- לצורך ההסבר הזה הגמרא דרשה את הפסוק בטהרת המצורע, "שְׁתֵּי צִפְרִים חַיֹּת טְהוֹרֹת" איזה ציפורים כשרות לטהרתו, האם אין הכוונה למעט טמאות?
 - הגמרא דורשת "חיות" – שחיון ראשי איבריהן (כלומר, למעט מחוסרות איבר).
 - "טהורות" – לא בא למעט טריפה, משום שאת הטריפה מיעטו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, מהיקש לקרבנות שמכפרים ומכשירים בבית המקדש. שער המשתלח וציפור המצורע הם 'מכשיר' ו'מכפר' מחוץ לבית המקדש, וכמו שבפנים הקרבן המכשיר או המכפר ראוי לקרבן, ככה גם בחוץ. ולכן הציפור השחוטה צריכה להיות ראויה לקרבן ולא טריפה. והפסוק כן ממעט עופות טהורים שאסורים באיסור אחר, ונחלקו באיזה איסור מדובר:
- לפי רב נחמן בר יצחק: ממעט ציפורי עיר הנדחת (שאסור לשחוט אותן לטהרת מצורע, ופשוט שהן לא מתאימות למשולחת כי התורה לא אמרה שלח לתקלה, שמישהו בטעות יאכל אותן).
- לפי רבא: ממעט ציפור משולחת של מצורע שנשארה, שלא יזווגנה לציפור שחוטה של מצורע שני, כי אי אפשר לשלח ציפור אחת עבור שני מצורעים.
- לפי רב פפא: זה ממעט ציפורים שנקנו מגוי בדמי עבודה זרה שהישראל מכר לו, או שהוחלפו בעבודה זרה, והן נאסרו כדין "וְהָיִיתָ חֶרֶם כָּמֹהוּ – כל מה שאתה מהייה הימנו – כמוהו". ושוב מדובר על השחוטה, שהרי ודאי אסור לשלוח את החיה לתקלה, כי אולי מישהו בטעות יאכל אותה.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
○ לפי **רבינא**: ממעט עוף טהור שהרג אדם קודם גמר דינו, שעומד להבאה להריגה בבית דין ולא לשחיטת מצורע.

2. אהרון שם לב שלציפור חסרה רגל אחת, האם הוא יכול לקיים את מצות שילוח הקן?

עוף טהור על ביצי טמא, וחציצה בין האם לבנים

○ המשנה **אמרה** שעוף טהור שרובץ על ביצי עוף טמא, ולהיפך פטורים משילוח האם והגמרא **מבררת** את הדין:

- אף על פי שהאם היא "ציפור" טהורה וקל וחומר לטמאה, פטור משילוח. הדין נלמד באותו אופן **שרב כהנא למד** את הדין לגבי ציפור שרובצת על אפרוחים שהם טריפה, מהפסוק: "וְאֵת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ" – "לך ולא לכלבך"; מכיוון שביצי או אפרוחי עוף טמא כמו ביצי טריפה, אסורים באכילה ולא ראויים אלא לכלבים, המצווה לא חלה.
- **אביי הסביר** את הדין לגבי אפרוחים שאמם טרפה – שחייב בשילוח האם; אבל אפרוחים שהם עצמם טרפות – פטור מלשלח כמו שהסברנו.

○ הגמרא **מביאה** ספקות של האמוראים שנשאלו ב"תיקו":

- **רב הושעיא הסתפק** כשהושיט ידו לקן ושחט רק מיעוט סימנים של האפרוחים – האם מסתכלים על מצבם עכשיו, שאם יניחם ככה ייטרפו ולכן לא נחשבים "לך" ולא לכלבך; ואז לא צריך לשלח את האם לפני שהוא מסיים את השחיטה. או אולי כיוון שבידו לגמור את השחיטה הכשרה מיד, נחשבים בגדר "תקח לך" וחייב בשילוח?
- **רבי ירמיה הסתפק** בדיני חציצה ברביצת האם על הבנים, האם היא נחשבת רובצת:
 - האם מטלית או כנפיים (נוצות תלושות) מפרידות וחוצצות בין האם לקן?
 - האם ביצים מוזרות (שאינן בנות קיימא) חוצצות בין האם לביצים הראויות?
 - האם סדר עליון של ביצים כשרות חוצץ למי שרוצה ליטול את התחתונות?
 - במקרה שזכר על גבי הביצים ונקבה רובצת על הזכר – האם הזכר חוצץ?
- **רבי זירא הסתפק** האם עוף טהור הרובץ על ביצי עוף טהור ממין אחר, חייב בשילוח? כמו יונה על ביצי תסיל או להפך, או אולי רק בעוף שנקרא קורא התורה חייבה ברביצה על מין אחר מפני שדרכו בכך?
- **אביי** ניסה להוכיח מהמשנה, שדווקא עוף טמא על ביצים טהורות פטור משילוח, אבל טהור בטהור חייב, אבל הגמרא דוחה את ההוכחה כי אולי הדיוק שייך רק בקורא שדרכו בכך, ורק אז טהור בטהור חייב.

3. האם ציפור נקבה של קורא, שדוגרת על ביצים של יונה, חייבת בשילוח?

קורא זכר

- ראינו במשנה שלדעת **רבי אליעזר**, העוף שנקרא קורא, אם הזכר שלו רובץ על קן צריך לשלח, ו**חכמים** חולקים.
- רבי אבהו מסביר** את הטעם של **רבי אליעזר** שלומד גזירה שווה "דגירה" – "דגירה": נאמר "קָרָא דָּגֵר וְלֹא יִלְד", ונאמר בישעיה "וּבְקָעָה וְדָגְרָה בְּצִלָּהּ" – ולכן **רבי אליעזר** כולל קורא זכר אף על פי שנאמר בתורה "והאם".

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

רבי אלעזר בגמרא מברר את גדרי המחלוקת:

- בקורא נקבה: גם כשדוגרת על ביצים של עוף אחר – גם **חכמים** מודים שחייבת, כי כך דרכה לגדל ביצי אחרים.
- בזכר של שאר עופות: כולם מודים שפטור, כי נאמר "והאם רובצת" ולא האב.
- המחלוקת היא רק בקורא זכר: **רבי אליעזר** מחייב מכוח הפסוק, ו**חכמים** פוטרים כי סוף סוף לא נחשב "אם".

4. אמיר ראה ציפור שיושבת על ענף מעל הקן, הוא יכול לקיים את המצוה?

משנה: הגדרת "רובצת"

המשנה מפרטת דינים שקשורים ברביצת האם על הבנים:

- אם האם מעופפת: בזמן שכנפיה נוגעות בקן – חייב לשלח; אין כנפיה נוגעות – פטור.
- קן שיש בו אפרוח אחד או ביצה אחת – חייב כי דורשים "קן מכל מקום". רש"י בדף הבא מסביר שהדיוק הוא מכך שאפרוחים וביצים נשנו בלשון רבים וקן בלשון יחיד.
- אם יש שם אפרוחים מפריחים (גדולים שיכולים לעוף) או ביצים מוזרות, שלא מגדלות אפרוח – פטור, שנאמר "והאם רבצת על האפרוחים או על הביצים": מה אפרוחים בני קיימא אף ביצים בנות קיימא (יצאו מוזרות), ומה ביצים צריכות לאמן אף אפרוחים צריכים לאמן (יצאו מפריחים).
- הברייטא דורשת את הפסוק שמצד אחד אמר "רובצת" וזה לא מעופפת, ומצד שני לא אמר "יושבת": לכן דורשים שאפילו ציפור מעופפת שכנפיה נוגעות בקן נחשבת כרובצת.
- **רב יהודה** אמר בשם **רב**, שציפור שיושבת בין שני רובדי אילן על ענפים מעל הקן – אז אם כשהיא תיפול מהענפים שעליהם היא נסמכת, היא תיפול ישירות על הביצים או האפרוחים – חייב; ואם תיפול שלא עליהם – פטור.
- הגמרא מקשה על הדין הזה מברייטא שאומרת שאם האם היתה יושבת בין הביצים פטור מלשלח, אבל על גביהן חייב, ואם היא מעופפת אפילו אם הכנפיים נוגעות פטור! הגמרא מנסה לדייק שדווקא על גביהן חייב אבל מעליהם על רובדי אילן בכל מקרה פטור, שלא כרב!
- הגמרא מתרצת שמדובר שהיא לא נוגעת באפרוחים כמו במקרה של רובדי אילן. הגמרא גם מקשה שהדין בברייטא במעופפת כשהכנפיים נוגעות סותר את משנתינו?
- **רבי ירמיה** תירץ שהמשנה שחייבה במעופפת מדברת כשכנפיה נוגעות מלמעלה (על גבי הקן). הברייטא שפוטרת בכנפיה נוגעות מדברת כשנוגעת מן הצד בלבד, שנגיעה מן הצד לא נחשבת רביצה, כי צריך שתרכץ "על" הקן.
- והגמרא מביאה את הקטע האחרון בתחילת הדף הבא בלשון אחרת, וזה אבל הפוכה כלומר, במקום להקשות על **רב**, מנסים לסייע לו כמו שתירצנו, אבל מקשים על הסיוע כמו שהקשינו.
- והגמרא בתחילת הדף הבא גם מצדיקה את הלימוד מ'קן' לאפרוח אחד, ולהיקש מאפרוחים לביצים ולהיפך.